

FILOZÓFIA

12. évfolyam – 28 óra

HELYI TANTERV A NAT-2020 alapján

A bölcsesség a mindennapi élet része. Ezen nem csupán a nagy filozófusok tanításainak ismeretét kell értenünk, hanem alapvetően a bölcsesség életirányító funkcióját. Ezért fontos, hogy a felnövekvő ifjúság megismerje a bölcsélet és az igazán emberi módon élt élet kapcsolatát.

A filozófia a teljesség felől és a teljesség megértésének igényével közelít általában a létezőhöz, de kitüntetett módon az emberhez. Globalizálódó korunkban a filozófia jelentősége így egyre nő, mert segít a tájékozódásban, világképünk megteremtésében, az információözön célszerű szelektálásában és felhasználásában, életünk mindezekre támaszkodó irányításában, személyiségünk egységének kimunkálásában.

A filozófia kezdetektől fogva a bölcsesség szeretetét, a bölcsesség iránti vágyat jelentette. Ezért a filozófia nem mindenki által elfogadott tantételek gyűjteménye, hanem minden korban újrafogalmazandó és újra fölteendő kérdésekből indul ki, melyekre jelentős részben hasonló válaszok születnek, ám időnként jelentős eltérések is megfigyelhetők annak nyomán, hogy az emberi élet lényegi céljairól, ezek megvalósítási módjairól igen eltérően vélekednek a gondolkodás történetének egyes korszakaiban. Jelentős gondolkodók vélik úgy, hogy a filozófia úton-levés, szüntelen keresés. Létjogosultságát ma is az adja, hogy az embernek értelmi-érzelmi igénye van arra, hogy megértse a világmindenség egészét. Ez egyrészt keretet s módszertani támogatást és a metafizikai megalapozás lehetőségét kínálja a specializálódott szaktudományoknak, másrészt nyitott a vallási gondolkodásban megjelenő transzcendencia felé is mind a világegész megértése, mind az emberi önértelmezés aspektusából. Ennek az igénynek a felkeltésére, illetve megerősítésére a középiskolai nevelés minden szintjén lehetőség és nagy szükség is van.

A középiskolai tanulmányok viszonylag rövid szakaszában, heti egy órában a tantárgy célja nem lehet az, hogy a tanulók részletes és alapos ismereteket, illetve tájékozottságot szerezzenek akár csak az európai filozófiai gondolkodás két és fél évezredes fejlődéséről, problémáinak mérhetetlen gazdagságáról, az utóbbiak megoldására tett megújuló erőfeszítések során felhalmozódott páratlan szellemi tőkéről.

A megvalósítható célnak ennél sokkal szerényebbnek kell lennie, és elsősorban a következő szempontokat kell a középpontba állítania:

- A tanulók szerezzenek tapasztalatokat a filozófia sajátos, az emberi szellem más tevékenységi formáitól különböző gondolkodásmódjáról.
- Alakuljon ki bennük az emberi létezéssel kapcsolatos kérdések feltevésének és az önálló válaszkérésnek a képessége; ébredjen fel bennük az igény, hogy felismerjék saját koruk lényegi, a tudományok megközelítéseit előfeltételező, de azokon túlnyúló problémáit és reflektáljanak a felvetődő kérdésekre.
- Ismerjék fel a filozófiának más szellemi területeket integráló és szintetizáló szerepét, értékmegalapozó és értékfordozó voltát.
- Az eddig említettekre támaszkodva ismerjék fel, hogy a filozófia a közös európai kultúra egyik legjelentősebb tartópillére.
- Alakuljon ki bennük az egészséges kritikai szemlélet és a tárgyyszerű, indulatmentes érvelés- és vitakultúra. Sajátítsák el a logikus érvelés, a vitatkozás szabályait. Szerezzenek tapasztalatokat arról, mit jelent a különböző nézetek és vitapozíciók tisztelete, a tolerancia. Tudatosuljon bennük, hogy a vita alapja az alternatívák számbavétele és a választás szabadságának, ám egyben a szabadság korlátainak is tudomásulvétele.

- Ismerjék fel, hogyan segítheti mindennapi életüket a filozófia és a tudomány együttes művelése.
- Jussanak el annak felismerésére, hogy a filozófia nagy problémái örök emberi kérdésekből fakadnak, s így a régi korok filozófiai nem poros bölcsesétek, hanem általános emberi problémáinkra adott válaszlehetőségek.
- Lássák be, hogy a filozófiai kérdések és a rájuk adott válaszok morális tartalmakat is hordoznak, s hogy minden embernek pozitívan kell állást foglalnia az erkölcs alapvető kérdéseiben.
- Tudatosuljon bennük, hogy az a hiteles személyiség, akinek következetes gondolkodása, megfontoltan kimondott szavai és erkölcsileg vállalható tettei szinkronban vannak egymással.

A tantárgy számára rendelkezésre álló szűk időkeretek arra elegendők, hogy a tanulóknak felébredjen az érdeklődés a filozófia iránt. A fent leírtak megvalósulása jelentős mértékben hozzájárul ahhoz, hogy az érette nyilvánított tanulók erkölcsileg felelősen gondolkodó, kiegyensúlyozott, harmonikus személyiségekké váljanak.

A filozófiaoktatás az általános fejlesztési területek közül az erkölcsi nevelést, a demokráciára nevelést, az önismeret és a társas kapcsolati kultúra fejlesztését, a családi életre nevelést, a másokért vállalt felelősség és az önkéntesség, valamint a fenntarthatóság és a környezettudatosság fontosságát támogatja sajátos tartalmi elemein, valamint tevékenységformáin keresztül. Sajátos eszközeivel hozzájárul a szociális és állampolgári kompetencia, a kezdeményezőkézség és vállalkozói kompetencia, valamint a digitális kompetencia tökéletesítéséhez.

Az egyes tematikai egységek feldolgozásához példaként az alábbi didaktikai eljárásokat javasoljuk, mindazonáltal az eljárások és módszerek köre a szakmai igények és elvárások figyelembevételével adaptálható és bővíthető.

- Saját vélemények, érvek rendszerezése, új filozófiai jellegű információk, ismeretek gyűjtése, a mindennapi gyakorlatra, esetekre történő bölcséleti reflektálás.
- Esszé írása a felmerülő filozófiai kérdésekről, ennek kapcsán a kérdés világos megfogalmazása, bizonyítékok és cáfolatok kifejtése, következtetések levonása.
- Élethelyzetekből, aktuális eseményekből eredeztethető, etikai dilemmát hordozó tételmondat disputa keretében történő feldolgozása.
- Beszámoló, kiselőadás tartása önálló gyűjtő-, illetve kutatómunkával szerzett ismeretek alapján egy választott tudományfilozófiai problémáról.
- Különböző szövegek, hanganyagok, filmek vizsgálata alapvető politikai filozófiai kérdések irányából.
- Érvelési eljárások kipróbálása, az argumentációs technikák gyakorlati alkalmazása.
- Projekt munkák készítése valamely filozófiai probléma kapcsán.

A tanár a tanulói igényeknek és az iskola sajátosságainak megfelelően dönthet arról, hogy a tanulók milyen mélységben és módszerrel sajátítsák el a felsorolt ismeretegységeket (a tematikai egységekhez rendelt óraszámok csak ajánlások), továbbá mérlegelheti, hogy az ajánlott filozófiai szövegek közül hányat és milyen terjedelemben dolgozzanak fel. A tanár továbbá dönthet arról is, hogy az egyes tematikai egységeket problémacentrikusan, avagy filozófiatörténeti megközelítésben dolgozza fel a diákokkal. A tanár 20% erejéig a rendelkezésére álló órakeretet a tananyagok elmélyültebb tanítására, ismétlésre, gyakorlásra, projekt jellegű feladatok végzésére, tanórán kívüli tudásszerzésre (pl. előadásokon való részvétel) használhatja fel.

FILOZÓFIA

12. évfolyam

Témakör neve	Óraszám
A filozófia	2
Ismeretelmélet	4
A létre vonatkozó kérdések	4
Etika, erkölcsfilozófia	4
Politikai filozófia	4
Tudományfilozófia	4
Vallásfilozófia	3
Logika	3
Összes óraszám:	28

Tematikai egység	A filozófia	Órakeret 2 óra
Előzetes tudás	A filozófia és az etika viszonya.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A szintetizáló gondolkodás fejlesztése, összefüggések meglátása, a filozófiai szövegek sajátos nyelvezetének megismerése, megközelítési módszereinek elsajátítása.	
Ismeretek/fejlesztési követelmények		
<p>A filozófia fogalma, tárgya, eredete. A filozófia és a többi tantárgy kapcsolódási pontjainak összefoglalása. A filozófia, a vallás, a művészetek és a tudományok közös és eltérő jellemzőinek felismerése. A tudományterületek létrejöttéhez viszonyított filozófia elsődlegességének és reflexív jellegének megértése. A filozófia ágazatainak megismerése. A filozófiai kérdéscsoportok történeti változatainak értelmezése. A filozófia jelen kérdésirányainak áttekintése.</p> <p><i>Ajánlott szemelvények az alábbi művekből:</i> Platón: Hetedik levél Karl Jaspers: Bevezetés a filozófiába Bertrand Russell: A filozófia alapproblémái Jostein Gaarder: Sofie világa</p>		
Kulcsfogalmak/ fogalmak	Elméleti filozófia; gyakorlati filozófia; csodálkozás, kételkedés; disputa.	

Tematikai egység	Ismeretelmélet	Órakeret 4 óra
Előzetes tudás	<p>A világegyetem jelenségeit értelmező mítoszok. A keresztény világkép alapjai. A felvilágosult gondolkodók főbb törekvései.</p>	

<p>A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai</p>	<p>A megismeréssel, megértéssel és értelmezéssel összefüggő észrevételek, kérdések és nehézségek megfogalmazása a tanulás hétköznapi tevékenysége során szerzett tapasztalatok alapján. A saját tapasztalatok és reflexiók gazdagítása a filozófiai hagyomány hasonló területein felmerülő kérdésekkel, válaszkísérletekkel. A megjelölt tematikai egységekkel kapcsolatos információk önálló rendszerezése és értelmezése, a rendelkezésre álló ismeretforrások áttekintése és értékelése.</p>
--	---

Ismeretek/fejlesztési követelmények

A világ megismerésére, szerkezetének leírására irányuló első filozófiai törekvések.
 Az ismeretelmélet hagyományát kijelölő platóni és arisztotelészi tanok.
 A hit és a tudás összeegyeztetésének középkori kísérletei.
 A tapasztalás és gondolkodás lehetőségeinek és korlátainak vizsgálata a felvilágosodás idején.
 Kant „kopernikuszi fordulata”.
 Az életfilozófusoknak az egyéni tudat és a világ viszonyára vonatkozó elméletei.
 A létre vonatkozó kérdés újbóli feltevése.

Ajánlott szemelvények az alábbi művekből:
 Platón: Állam VII. 514a-518b (Barlanghasonlat)
 Szent Ágoston: Vallomások, X. könyv
 René Descartes: Értekezés a módszerről
 John Locke: Értekezés az emberi értelemről II. könyv, I. fejezet
 Immanuel Kant: A tiszta ész kritikája (Bevezetés)
 Tengelyi László: Kant
 Friedrich Nietzsche: A nem morálisan felfogott igazságról és hazugságról

<p>Kulcsfogalmak/ fogalmak</p>	<p>Arkhé, logosz, vélekedés, valódi ismeret, idea, részesedés, visszaemlékezés, szubsztancia, általános fogalom, egyedi létező, értelmi és hitigazság, teológia, realizmus, nominalizmus, a tapasztalás elsődlegessége, a gondolkodás elsődlegessége, módszeres kétely, velünk született eszme, tapasztalati és nem tapasztalati ismeret, analitikus és szintetikus ítélet, kriticizmus.</p>
---------------------------------------	--

<p>Tematikai egység</p>	<p>A létre vonatkozó kérdések</p>	<p>Órakeret 4 óra</p>
<p>Előzetes tudás</p>	<p>A világ és az élet keletkezését, valamint az emberi létezést magyarázó természettudományos és mitikus elképzelések.</p>	
<p>A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai</p>	<p>A világegyetem és az ember létezésére vonatkozó tudományos elméletek és a hétköznapi megfigyelések problémafelvető mintázatainak absztrakt kifejezése.</p>	

Ismeretek/fejlesztési követelmények	
<p>Az állandóság és változás tanai a Szókratészt megelőző gondolkodóknál (Parmenidész, Zénón, Hérakleitosz).</p> <p>A kétosztatú világ elmélete Platónnál és Arisztotelésznél.</p> <p>A szubsztancia fogalmának változatai az újkori lételméletekben (Descartes, Spinoza, Leibniz, Berkeley, Locke).</p> <p>Lét és gondolkodás különállása és összefüződése (Kant, Hegel).</p> <p>A lét logikai-filozófiai megközelítése (Wittgenstein) és a metafizika kiküszöbölése a nyelv logikai elemzésén keresztül (Carnap).</p> <p>A lét és a semmi viszonya az egzisztencializmus képviselőinél (Sartre, Heidegger)</p> <p>Esszé írása a felmerülő filozófiai kérdésekről, ennek kapcsán a kérdés világos megfogalmazása, bizonyítékok és cáfolatok kifejtése, következtetések levonása.</p> <p><i>Ajánlott szemelvények az alábbi művekből:</i></p> <p>Hérakleitosz: Töredékek</p> <p>Arisztotelész: Metafizika</p> <p>Immanuel Kant: Prolegomena</p> <p>Martin Heidegger: Mi a metafizika?</p> <p>Ludwig Wittgenstein: Logikai-filozófiai értekezés</p> <p>Rudolf Carnap: A metafizika kiküszöbölése a nyelv logikai elemzésén keresztül</p>	
Kulcsfogalmak/ fogalmak	Kozmosz, idea, szubsztancia, létező-lényeg, létező-lét, anyag-forma, test-lélek, jelenségvilág, magában való dolog, metafizika, célelvőség, okelvőség, lét-semmi, lét-tudat.

Tematikai egység	Etika, erkölcsfilozófia	Órakeret 4 óra
Előzetes tudás	Az erkölcsi gondolkodás alapjai, törvény és lelkiismeret, a kapcsolatok világa. Korunk erkölcsi kihívásai.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	Érvek gyűjtése saját vélemény alátámasztására, ellenérvek gyűjtése az ellenvélemények cáfolására, meghatározott álláspontok cáfolására, tárgyilagos érvelés és a személyeskedés megkülönböztetése. Az emberi cselekvés és annak következménye közötti kapcsolat felismerésének gyakorlása. A globális világ kihívásaira kínált erkölcsfilozófiai válaszok megismerése.	

Ismeretek/fejlesztési követelmények	
<p>Az elérhető boldogság Szókratész, a cinikusok, a sztoikusok és az epikureusok szerint.</p> <p>Arisztotelész erényetikája.</p> <p>A szabad akarat és a rossz kérdései Szent Ágostonnál.</p> <p>Kant kötelességetikája.</p> <p>Az értékteremtő ember és a hatalom akarása Nietzschénél.</p> <p>Egzisztencialista etika: szabadság, választás, felelősség, szorongás (Kierkegaard, Heidegger, Sartre, Jaspers).</p> <p>Az emberi tér átalakulása a fogyasztói társadalomban és a posztmodern állapot.</p>	

<p>Kortárs erkölcsfilozófiai irányzatok. Az ökológiai válság etikai vonatkozása. Bioetikai állásfoglalások napjainkban.</p> <p>Élethelyzetekből, aktuális eseményekből eredeztethető, etikai dilemmát hordozó tételmondat disputa keretében történő feldolgozása.</p> <p><i>Ajánlott szemelvények az alábbi művekből:</i> Marcus Aurelius: Elmélkedések Arisztotelész: Nikomakhoszi Etika II. 5-6. Szent Ágoston: Vallomások VII. könyv Friedrich Nietzsche: A hatalom akarása: minden érték átértékelésének kísérlete Jean-Paul Sartre: Mi az egzisztencializmus? Alasdair MacIntyre: Az erény nyomában: erkölcselméleti tanulmány Kovács József: A modern orvosi etika alapjai: bevezetés a bioetikába</p>	
Kulcsfogalmak/ fogalmak	<p>Etikai racionalizmus, erény, boldogság, predesztináció, kategorikus imperativusz, individuum, erkölcsi autonómia, szabadság, esztétikai, etikai és vallási stádium, übermensch, dionüszoszi és apollóni életelv, közjó, határhelyzet, felelősség, gond, posztmodern, fenntarthatóság, fogyasztói társadalom, globalizáció, klónozás, abortusz, eutanázia.</p>

Tematikai egység	Politikai filozófia	Órakeret 4 óra
Előzetes tudás	<p>Államformák, államszervezet, a hatalommegosztás formái, függetlenség és alávetettség, világkép, eszmék, ideológiák a történelem különböző korszakaiban.</p>	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	<p>Az alapvető politikai filozófiai kérdések felismerése szövegekben, hanganyagokban, filmekben. A jelenben érzékelhető politikai, társadalmi és gazdasági folyamatok, közéleti események azonosítása a politikai filozófia szemszögéből.</p>	
Ismeretek/fejlesztési követelmények		
<p>A politika és a politikai filozófia viszonya. Államelméletek, utópiák és társadalmi szerződés elméletek az újkorban (Morus Tamás, Machiavelli, Locke, Hobbes, Rousseau). A liberalizmus angolszász, valamint francia hagyománya és a szabadság kétféle (pozitív és negatív) fogalma. A közösségelvű politikai filozófia. Totalitárius eszmerendszerek. A társadalmi igazságosság és méltányosság kortárs elméletei.</p> <p>Különböző szövegek, hanganyagok, filmek vizsgálata alapvető politikai filozófiai kérdések irányából.</p> <p><i>Ajánlott szemelvények az alábbi művekből:</i> Thomas Hobbes: Leviatán John Locke: Értekezés a kormányzatról II., VII., XI-XII. fejezet</p>		

Jean-Jacques Rousseau: A társadalmi szerződésről Isaiah Berlin: A szabadság két fogalma John Rawls: A méltányosságként értett igazságosság: politikai, s nem metafizikai elmélet Michael J. Sandel: Az igazságosság és a közjó Roger Scruton: A nemzetek szükségessége	
Kulcsfogalmak/ fogalmak	Közjó, egyéni érdek, természetjog, konzervativizmus, liberalizmus, szocializmus, anarchizmus, kommunizmus, fasizmus, nemzeti szocializmus, igazságosság, méltányosság, tolerancia, pozitív és negatív szabadság.

Tematikai egység	Tudományfilozófia	Órakeret 4 óra
Előzetes tudás	A természettudományok és a társadalomtudományok kutatási módszerei, bizonyítási eljárásai.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	Tudományos érvek kritikai értékelése. Az internet kritikus és tudatos felhasználása tudományfilozófia-történeti ismeretek szerzésére.	
Ismeretek/fejlesztési követelmények		
<p>A célelvű gondolkodást felváltó oksági elv. A társadalomtudományok módszertani megújulása a pozitivizmus és a hermeneutika jegyében. A filozófia nyelvi fordulata. A tudomány fejlődése és a különböző korok tudományosságának. összemérhetetlensége. A tudományos állítások igazolásának kritériumai.</p> <p>Beszámoló, kiselőadás tartása önálló gyűjtő-, illetve kutatómunkával szerzett ismeretek alapján egy választott tudományfilozófiai problémáról.</p> <p><i>Ajánlott szemelvények az alábbi művekből:</i> Francis Bacon: Novum Organum Auguste Comte: A pozitív szellem Moritz Schlick: A filozófia fordulata Karl Popper: A tudományos felfedezés logikája Thomas Kuhn: A tudományos forradalmak szerkezete Lakatos Imre: Bizonyítások és cáfolatok</p>		
Kulcsfogalmak/ fogalmak	Teleológia, kauzalitás, pozitív stádium, nyelvfilozófia, verifikáció, falszifikáció, paradigma, heurisztika.	

Tematikai egység	Vallásfilozófia	Órakeret 3 óra
Előzetes tudás	A kereszténység és Európa kapcsolata. Keresztény erkölcsi értékek a világi etikában.	

A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A különböző vallások alaptanításainak összehasonlítása. A vallási meggyőződések eredetének tudatosítása és tiszteletben tartásának gyakorlása. A témához tartozó legfontosabb kézikönyvek használata.
Ismeretek/fejlesztési követelmények	
<p>A világvallások alaptanításai (hinduizmus, buddhizmus, univerzizmus, zsidó vallás, kereszténység, iszlám).</p> <p>A keresztény teológia és az antik filozófia kapcsolata (patrisztika és skolasztika). Aquinói Szent Tamás istenbizonyítékai.</p> <p>A felvilágosodás vallásfilozófiai irányzatai (ateizmus, deizmus, panteizmus).</p> <p>A modern és a posztmodern filozófiai istenkép.</p> <p><i>Ajánlott szemelvények az alábbi művekből:</i></p> <p>Huston Smith: A világ nagy vallásai</p> <p>Aquinói Szent Tamás: Summa Theologiae, Pars. I., Quaestio I.</p> <p>Nietzsche: Vidám tudomány</p> <p>Mezei Balázs: Zárójelbe tett Isten</p>	
Kulcsfogalmak/fogalmak	Védák, lélekvandorlás, konfucianizmus, taoizmus, teremtés, megváltó, protestantizmus, ontológiai istenérv, skolasztikus érvelési módszer, ateizmus, deizmus, panteizmus, vasárnapi kereszténység, „Isten halott”.

Tematikai egység	Logika	Órakeret 3 óra
Előzetes tudás	Matematikai bizonyítási módszerek. Alapvető retorikai ismeretek.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	Érvelési szerkezetek tudatosítása. Logikai alapfogalmak elsajátítása. Egyszerű állítások logikai szimbólumokkal való leírása.	
Ismeretek/fejlesztési követelmények		
<p>Arisztotelész kategóriatana és a logika alapfogalmai.</p> <p>A gondolkodás és nyelv kapcsolata.</p> <p>A kijelentéslogika alapjai.</p>		
Kulcsfogalmak/fogalmak	Premissza, konklúzió, indukció, dedukció, univerzális kvantor, egzisztenciális kvantor, kopula, azonosság, reláció.	

A fejlesztés várt eredményei a két évfolyamos ciklus végén	<p>A tanulók értik, hogy a filozófiai gondolkodásmód különbözik az emberi szellem más tevékenységi formáitól, ugyanakkor azonban ötvözi is azokat.</p> <p>Felismerik a filozófia integráló, szintetizáló és értékhordozó szerepét az emberi kultúrában.</p> <p>Képesek egy-egy szerző jellemző szövegeinek értelmezésére, valamint filozófiai fogalmak jellemző kontextusainak felismerésére.</p> <p>Kialakult bennük a tárgyyszerű, indulatmentes vita képessége.</p> <p>Logikusan tudnak érvelni saját gondolataik mellett, és nyitottan fogadják mások a sajátjukétól eltérő véleményeket.</p> <p>Képesek a gondolati alternatívák számbavételére.</p>
---	---

	Saját maguk és a mások szempontjából nézve is tudomásul veszik a választás szabadságát, valamint e szabadság korlátait.
--	---